

My, vrabčáci

1. VEJCE

Každý z nás přišel na tenhle svět jinak. Tráva nejdřív vystrkuje ze země nos, zvedá ho vzhůru a zeleným nosem zůstává, ani uši nemá, ani nohy, ani zobák, jen ten nos. Strom, ten taky roste jako tráva, jenomže je mnohem větší a celý obrůstá zeleným peřím. Na podzim stromům peří vypadává a ty se pak celou zimu třesou chladem. My, vrabčáci, jim říkáme, aby si peří nechaly a v zimě nezmrzaly, ale to je jak když mluvíš do dubu. Dub zůstane dubem, a kdyby sto let chodil do školy, nic té jeho dřevěné hlavě nedojde. Strom je ale dobrý soused a postavíte-li si v něm hnízdo, schová je ve svém zeleném peří a chrání je před zlýma očima, praky, nezbednými dětmi i kočkami.

Řekl jsem na začátku, že každý z nás přišel na tenhle svět jinak. Já jsem třeba, dřív než jsem se vyklubal, žil dlouhou dobu ve vejci. Chraň tě pánbůh ode všeho zlého – vejce, to je strašná věc. Uvnitř tma, žádné okno, žádné dveře, místa že se jeden ani neotočí a musí sedět ve dne v noci a neví ani, zda je den či noc, zdali svítí slunce, nebo se po nebi procházejí zamračené mraky.

Kdo byl zavřený, nejlíp ví, jak vábí svoboda. Jakmile jsem nabral trochu sil, rozhodl jsem se, že své vězení rozbiju. Začal jsem to zkoušet zobákem, ale stěny vejce – tvrdé, tvrdší než kámen. Nebyl jsem zvyklý na takovou dřinu, poprvé v životě jsem rozbíjel stěny svého těsného žaláře, zobák mě strašně bolel, dokonce i ve spánku, když jsem trochu zdřímnul, ale já si nezoufal, chvilku zdřímnu a znovu se dám do práce. Tak to šlo tři týdny, až vám jednou – zrovna rozbíjím zobákem strop vězení – slyším děsné: prááásk! A vejce se rozletělo ve dvě.

Venku jiskří slunce, všelijací ptáci létají, i hmyz létá – radost pohledět. Rozhlížím se kolem, a co vidím: v hnízdě leží i jiná vejce a ze všech je slyšet pípání. Skláním se k jednomu a zobákem začínám vyťukávat morseovku: ťuk...ťuk-ťuk, a vrabec, co je uvnitř, mi odpovídá ťukáním a vysvětluje mi, že chce na svobodu. Vyhrnul jsem si tedy rukávy a začal bušit zobákem, taky vrabec uvnitř dostal kuráž, když pochopil, že mu přišla posila, a začal mlátit a za chvíli z jeho vězení byly rozvaliny a my dva jásáme, po kolena v troskách.

V tu chvíli kolem nás začala pukát i jiná vejce a z každého vězení vyskočil jeden nadýchaný vrabec – přímo nádherný. Jásáme, my vrabci, v hnízdě, že jsme konečně na svobodě, ale v jásotu se najednou ozve něčí ston. Rozhlížíme se, odkud ten ston přichází, a co vidíme: jeden vrabec uvázl hlavou v otvoru vězení, šiji má uskřípnutou a nemůže ven... Vrabec kroutí krkem a křičí: Čik, čirik! Všichni jsme se pustili do práce, vysvobodili ho z vězení a vrabec nám velice děkoval, protože bez naší pomoci by sotva byl přišel na svět. Byl to takový slaboučký vrabec a všichni do jednoho jsme mu začali říkat Čirik.

Čirik byl divný vrabec. Třebaže byl slabý, oklepal se, vyskočil na obrubu hnízda a chtěl hned začít létat. „Jakpak si to

představuješ!“, povídám a tahám ho zpátky do hnízda. „Abys mohl létat, musíš nejdřív shodit chmýří, musí ti narůst peří a zesílit křídla!“ Čirik se cukal, ale když jsem ho bacil zobákem po hlavě, zmlkl a hned souhlasil. Od té doby vím, že když to s jedním nejde po dobrém, musíš ho bacit po hlavě a hned tě pochopí. Čirik byl přesně tenhle případ: vysvětluješ – nechápe, ale jak mu jednu střelíš, hned mu svítne. Nevím, jak je tomu u vás, lidí – u nás je tomu tak.

Když jsme byli konečně všichni na svobodě a hnízdo se po okraj naplnilo vrabci, přišli jsme na to, že jsou mezi námi ještě dvě vejce. Přiblížil jsem se k jednomu, zlehka na ně zaklepal – nic, uvnitř se nikdo neozývá. Zaklepal jsem silněji, poslouchám – zase nic. A tu jsem zvolal: „Ty, co jsi uvnitř, člověk nebo zvíře, ozvi se!“ Ani člověk, ani zvíře, nikdo se neozývá. Ostatní vrabci taky začali klepat na stěny vejce, ale ani tehdy se nikdo neozval. A tak nám došlo, že to vejce je záprtek. Ještě dobře, že se lidé nelíhnou z vajec – jinak by se i mezi nimi určitě našel ne jeden záprtek.

I druhé vejce mlčelo a tak jsme na ně zakleпали. Jakmile jsme zakleпали, uvnitř se ozval rozzlobený hlas: „Velectění,“ křičel rozzlobený hlas, „nemůžete zaklepat tišeji?!“ A při těch slovech onen uvnitř rozbil skořápku a vylezl, ale zakaboněný až hrůza. „Uhni, velectěný,“ strčil vrabec do jednoho z vrabčků, „musím se podívat, co se děje dole pod hnízdem.“ „No dobře, dobře, ale proč do mě vrážíš?“, ptá se vrabčik, ale neuvalec se na něj ani nepodívá a odpovídá zády k němu: „Velectěný, já jsem se nevyklubal na tenhle svět, aby mi někdo něco vytýkal. Tak je to, velectěný!“

Tomuhle vrabci jsme začali říkat Velectěný. Později vám i o něm budu vypravovat, ale teď nemůžu povídat o všech vrabčích najednou, musím vám popisovat události tak, jak šly za sebou, nebo ještě na něco zapomenou. Vždyť i vrabci se může stát, že na něco zapomene, tak jako někdy zapomináte vy. A zvlášť když je člověk hladový, zapomíná na všechno. A proto, dřív než budu pokračovat, posnídám tuhleť mušku. Říká mi někdo: Dobrou chuť? Děkuji, i já vám přeji dobrou chuť!

2. HMYZU V PATÁCH

Nějaký čas jsme žili v našem hnízdě, když naši řekli: „Nu, děti, je čas, abyste se naučily létat a začaly si samy shánět potravu.“ Náš otec byl přísný, málomluvný člověk. Vzpomínám si, že toho dne byl velmi zachmuřený, poněvadž mu kočka vyrvala z ocasu dvě pera. Usedl na okraj hnízda, zamyšleně postál, dvakrát třikrát si odkašlal Hm! Hm! a začal nás vyházo-ovat z hnízda.

Do té doby nikdo z nás nelétal. Vzpomínám si, že jsem se náramně vyděsil, zoufale začal mávat křídly a zachytil se na první větvi. Hodnou chvíli mi bušilo srdce, než jsem se uklidnil. Ale otcí to bylo zřejmě fuk, že se bojíme, a vyhazoval z

hnízda jednoho vrabčáka za druhým. Vrabci kvíleli a padali a nikdo se nezabil, přestože jsme všichni spadli na zem. Nakonec přišla řada i na Čířika. Čířik se pořád tlačil k otci, aby ho už taky vyhodil, ale otec jako by ho neviděl. Nakonec si všiml i jeho, chytil ho zobákem v zátylku a tak jím mrštil, že si to Čířik namířil ocasem k zemi. Jak tak letěl ocasem dolů, začal třepetat křídly a díky tomu třepetání se držel vzduchu a nepadal.

Poprvé v životě jsem viděl vrabce letět zpátečkou. A nejenom vrabce, žádného ptáka jsem tak dosud neviděl létat. Čířik chvíli letěl zpátečkou, potom udělal ve vzduchu kotrmelec a přistál u ostatních, jak se sluší a patří.

Zatímco jsem údivem kroutil hlavou a zíral na Čířika, otec popoštěl, strčil do mě, já jsem se pustil větve a padal k zemi jako kámen. Padal jsem, ale v jednu chvíli jsem se vzchopil, začal jsem třepetat křídly, chytil jsem se vzduchu a úplně hladce jsem pak přistál na zemi.

Nad sebou slyším hlas Velectěného – hašteří se s otcem: „Jen se opovaž na mě sáhnout, velectěný, ještě se nenarodil ten, kdo by mě učil létat! Jen se opovaž! Jen se opovaž!“ Ale otec ho vůbec neposlouchal, mrštil i jím, Velectěný dopadl na zem a hned jí začal nadávat, že je příliš tvrdá. A jak by nebyla – vždyť spadl rovnou na kámen! „Velectěný,“ čepýřil se vrabec kolem kamene, „nemůžeš se uhnout, když vidíš, že tu přistávám?!“

To už k nám přiletěli otec i matka, otec se usmíval a hrdě se zeptal: „Tak co, junáci, jak se cítíte?“ A my jsme ještě hrději odpověděli: „Skvěle!“, ale otec asi nevěřil, že zrovna skvěle, protože se zeptal, buší-li nám prudce srdce, a my jsme mu odpověděli, že bijí jako zvon. „Nyní, chlapci,“ řekl otec, „jste se naučili létat. Odpusťte mi, že jsem na vás byl tak přísný – jinak to nejde, žádná výuka se bez přísnosti neobejde.“

I maminka nás přesvědčuje, že rozmazlený člověk se nikdy nenaučí létat a opatřovat si sám potravu. A oba dva se pustili do vysvětlování, jak si potravu opatřovat, jak chytit mravence, jak dohonit letící hmyz – prostě vysvětlili nám všechno, co vrabčák musí vědět, nechce-li umřít hladu. Rodiče nás taky poučili, že musíme být ustavičně v pohybu a pronásledovat kolem sebe všechno, co se hýbe – jen tak bude náš stůl bohatý.

Ne nadarmo se říká: Bez práce nejsou koláče... Slyšel jsem, jak lidé o někom říkají, že si žije jako pták nebeský, žádné starosti, žádné trampoty, žádná práce, jenom si celý boží den poletuje a prospěvuje. Tak všechno tohle není pravda! Vždyť my se pouštíme do práce už před východem slunce, celý den se lopotíme se sháněním potravy, jen se zjara trochu oteplí, začínáme stavět hnízda, vychovávat mladé, učíme je létat atd. atd. Musím vám říct – když se večer vracím domů, sotva pletu křídly, tak jsem unavený... Ale já jsem se zapovídal a začal přeskakovat a slíbil jsem vám přece, že budu vypravovat věci tak, jak šly za sebou... Tak tedy:

Když nás naši poučili, jak žít na tomhle světě, odletěli a my jsme zůstali sami. Chvíli jsme přešlapovali, přešlapovali – až jsme dostali hlad. Porozhlédli jsme se – kolem poletuje všelijaký hmyz, i motýli kolem poletují, a tak jsme se rozhodli, že je začneme honit a kdyby se někdo z nás příliš vzdálil, velký strom bude naše shromaždiště. Strom je vidět ze všech

stran, a kdyby člověk zaletěl i hodně daleko, stejně uvidí jeho vršek nad poli.

Mně se moc zalíbil jeden motýl. Vznášel se nad loukou, ale tak důstojně a nevzrušeně, že jsem si pomyslel: jen trochu popoletět a motýl bude můj. Poskočil jsem a pustil jsem se za ním. Už jsem ho skoro měl, když tu milý motýl udělal zatáčku a namířil si to přímo vzhůru, jako by byl přivázaný na niti a někdo mi ho šklubnutím ukradl přímo před nosem. Nabral jsem rychlost a výšku, ale než jsem stačil motýla dohonit, zahnul nalevo a letěl pořád doleva. Já bokem létat neumím, musel jsem udělat zatáčku a zrovna, když jsem ji vybíral, motýl se pustil doprava. To mě neodradilo, zatočil jsem vpravo – a zas jsem zůstal koukat jako blázen: ten lotr se spustil k zemi jako kámen.

Teda, já vám řeknu, ten motýl si ze mě hodně dlouho dělal bláznů, nohy jsem si ubrousil a srdce měl až v krku, ale nakonec jsem ho stejně dopadl a srazil ho k zemi. Motýl bije křídly o zem, ale já jsem ho přišlápl a jednou ranou mu zobákem utrl hlavu.

Motýl sebou zaškubal a ztichl.

Jestliže budete někdy chtít pronásledovat létajícího tvora, pořádně si rozmyslete, než se pustíte za motýlem. Tenhle hmyz nelétá podle žádných pravidel, vrhne se tu nahoru, tu dolů, nalevo a pak zas napravo, člověk by si pomyslel, že mu přeskočilo, nebo neví, kam má letět. A zatím, holenku, to se ti jen tak zdá na první pohled, protože motýl moc dobře ví, kam letí. Schválně dělá ve vzduchu takové manévry, aby se zbavil svých pronásledovatelů.

Řekl jsem, že mě honba za motýlem velice unavila, ale zato jsem se hned první den naučil plachtit a provádět různé manévry, naučil jsem se zručnosti a hbitosti ve svém řemesle. Těžké úkoly jsou pro člověka prospěšnější než snadné – zažil jsem to na vlastní kůži. Snadný úkol se snadno splní, ale člověku nezůstane v hlavě skoro nic. Těžký úkol sice dá člověku zabrat, ale pamatuje si ho do smrti smrtěoucí.

Když jsem tedy utrl motýlovi hlavu, zaškubal sebou a ztichl. A vtom jsem zaslechl nějaký povyk z druhého konce louky, od řeky, vrabci tam poletují a je slyšet pekelnou vřavu. Nechal jsem motýla motýlem, poskočil a pustil se rovnou k tomu chumlu.

Přiletím tam, a co nevidím – i pro pána krále, náš Čířik se ponořil, zaklesl se jedné rybě do ocasu a teď plave pod vodou! Vrabci povykují a křičí na něj, aby pustil rybu a vylezl hned na břeh, nebo že se utopí, ale Čířik pod vodou neslyší a kašle na naše strachy.

Ptám se našich, jak dlouho je Čířik pod vodou a ti mi povídají: „Asi tak hodinu.“ „Celou hodinu pod vodou!“, zhrozil jsem se. „Ten Čířik se snad pomát!“ A ponořil jsem se i já a vytáhl Čířika na břeh. Z Čířika pot jen leje, potácí se a sotva se drží na nohou. „Copak ses zbláznil“, povídám mu, „celou hodinu trčet pod vodou kvůli té zatracené rybě?!“ „Proč zbláznil?“ nechápe Čířik. Vždyť přece máme pronásledovat a chytat všechno, co se hýbe a utíká před námi. A ta ryba chtěla utéct!“

Tak jsem to začal Čířikovi vysvětlovat, ostatní mu to taky vysvětlovali – nadarmo, Čířik nechápe. To mě rozčílilo, bacil jsem ho po hlavě a Čířik hned pochopil. Tehdy jsem se zařekl,

že kdykoliv budu Čiříkovi něco vysvětlovat, bacím ho nejdřív po hlavě a pak teprve začnu s výkladem. A taky ano. Zavedl jsem Čiříka k chycenému motýlovi, třepl ho po hlavě a dal mu jíst – a Čiřík všechno pochopil. Snědl celého motýla, mně nechal jenom křídla. Žvýkal jsem, žvýkal a sousta mi vázla v krku, ale měl jsem hlad a tak jsem ta křídla snědl. Poslyšte, kdybyste někdy měli jíst motýlí křídla, radši se do nich ani nepouštějte. Sušší stravu si člověk těžko dokáže představit.

3. CHLAPECKÉ TÍLKO

My vrabci jsme stále bydleli na našem stromě, spali jsme v jeho větvích a ukrývali se v jeho koruně před deštěm. Jednou jsme se byli podívat na naše hnízdo a na záprtek. Hnízdo bylo plné smetí a mravenci vypili záprtek neviditelnou dírkou, člověk by řekl, že ho někdo propíchl jehlou a vysál. Mravenci jsou, panečku, mistři na takovou jemnou práci! Podruhé se ke hnízdu už nikdo z nás nevrátil.

Když jsme tak zase jednou seděli na stromě a čistili si peří, uviděli jsme najednou, že k nám zdálky míří nějaký neznámý vrabec. Sotva se držel vzduchu, potácel se a každou chvíli se mohl zřítit na zem. Slabě mžilo, vlastně to byla spíš mlha než déšť. „Copak je to asi za vrabce?“ ptali jsme se a pozorovali, jak se přibližuje a z posledních sil se přichytává stromu.

Hned jsme ho obklopili a začali se vypyávat, ale vrabec mlčí, dívá se roztržitě a sotva popadá dech. Chudák, doletěl k nám z posledních sil a je skoro nahý, na sobě má jen chlapecké tílko, a to je tak zašlé, že se ani tílku nepodobá. Nakrmili jsme ho, počkali, až si trochu odpočine – a když se vrabec v chlapeckém tílku vzpamatoval, začal nám vyprávět, čím si prošel.

Přiletěl z Číny a jmenoval se U Fu, což čínsky znamená Chlapecké tílko.

U Fu žil spolu s ostatními vrabci na okraji jednoho rýžového pole. Číňané pole obdělávali a vrabci hubili hmyz, který rýži škodil, a tak od nepaměti v míru vedle sebe žili i ptáci i lidé. Jednoho dne však vrabci zaslechli strašlivý rámus. Rolníci od rýžových polí se ozbrojili různými plechovkami, napjatými kůžemi a hrkačkami, mlátili do plechovek a kůží, foukali do píšťal a vlekli obrovské pruty. Vrabčáci si pomysleli, že snad vypukla válka, ale odnikud nebylo slyšet střelbu, jenom ten hlomoz a jek. Rolníci se přiblížili k vrabčům a vrabci se chvějí, srdce se jim strachem rozskočí – taková to byla strašná tlupa, co se k nim blížila.

Číňané začali ptáky honit, pískali a ječeli ze všech sil: „Mao! Mao! Mao!“ Vrabčáci se vrhli o překot k sousednímu poli a cestou si umiňovali, že se už nikdy nevrátí na staré místo, jen ať se tam rozmnožuje škodlivý hmyz a hubí rýži. To bylo krásné, jenomže když se přiblížili k sousednímu poli, co neviděli: i tam se žene jedna velká tlupa, ozbrojená plechovkami, klacky a hrkačkami, píská a ječí ze všech sil: „Mao! Mao! Mao!“

Vrabci se obrátili k třetímu z rýžových polí s nadějí, že v něm najdou záchranu, ale ani tam to k jejich hrůze nevypadalo jinak. Nebylo kam se uchýlit a tak nezbyvalo, než aby letěli, co jim budou síly stačit. Letěli už dlouhou dobu, drželi se pohromadě a hleděli, aby nikdo nezůstal pozadu, zatímco jejich pronásledovatelé běželi přímo přes rýžová pole se svými pís-

ťalami a hrkačkami a nepřestávali skandovat.

Jistě víte, že vrabec nevydrží letět dlouho. Vrabec chvíli letí, potom se musí spustit k zemi, jít chvíli pěšky, a když si odpočine, může zas letět dál. Když se tedy naši vrabci unavili, spustili se k zemi, aby šli chvíli pěšky a nabrali sil, ale právě tehdy je jejich pronásledovatelé dohonili, poněvadž se po zemi pohybovali rychleji, a začali je ubíjet klacky. Nastala strašná řež. U Fu proklouzl mezi nohama jednoho, který se právě rozháněl klackem, aby ho udeřil, skryl se pod slamákem, který tu někdo ztratil při honičce, a ztichl jako pěna. Zbylí živí vrabci se vzchopili, vzletěli a dali se zase na útěk.

U Fu se krčil pod slamákem, dokud všechno neutichlo; potom vylezl a rozhlédl se kolem. Říkal, že mu srdce žalem div nepuklo při pohledu na jeho pobité bratry, taková to byla úděsná podívaná. Potom si U Fu upravil zevnějšek a vydal se pěšky přes rýžová pole tichounce jako myška, a šel a šel, dokud se nesetmělo. Vzlétnout se neodvážil – bál se, že by ho jeho pronásledovatelé spatřili a pustili se za ním. Cestou si prý všiml, že škodlivý hmyz okamžitě využil nepřítomnosti vrabců, opustil své úkryty a začal hlodat a hltat, pustošit rýžová pole. Dobře jim tak, těm Číňanům, pomyslel si U Fu, a pokračoval ve své strastiplné pouti na sever.

U Fu cestoval jenom v noci, ve dne se ukrýval v rýžových polích. Tak se prý dostal až k Velké čínské stěně, oddechl si, a pak tu po zemi, tu vzduchem urazil mnoho kilometrů, až se dostal k nám.

Velectěný se okamžitě inspiroval, vyletěl na vrcholek stromu a odtamtud začal nadávat Číňanům. „Hej vy tam, Číňani, copak to se dělá, velectění, takhle hubit vrabce?! K čemu jsou dobré ty vaše štvance, kdo stojí o takovou krutost?! Mlčíte, co? Tak já vám povím, kdo o ni stojí, nepříteli přijde náramně vhod, velectění!“ Když Velectěný ukončil svůj projev, vrátil se zase k nám.

A my jsme kroutili hlavami a divili se a Čiřík poskočil a zakroužil kolem stromu zpátečkou. „A umíte vy v Číně létat zpátečkou?“ zeptal se Čiřík Chlapeckého tílka a ten mu odpověděl, že všichni uměli létat jenom hlavou dopředu. A Čiřík mu povídá: „Vidíš, kdybyste se byli naučili létat zpátečkou, mohli jste se všichni zachránit, protože když tě pronásledovatelé už už mají, hodíš tam zpátečku a vyklouzneš.“ „No jo“ přikyvuje Chlapecké tílko, „ale jak jsme to měli vědět, že bychom se zachránili, musíme umět létat zpátečkou?“ „Teď už to budeš vědět“, povídá mu Čiřík. „Když chceš žít v Číně a zachránit si kůži, bez zpátečky se neobejdeš.“ ◆

*„Ludmila Kroužilová (*1945) je renomovanou překladatelkou z bulharštiny, ale též básnířkou a autorkou dětské knihy Dobré ráno, dobrou noc. Povídání od svítání do svítání (il. Eva Sýkorová-Pekárková, Knižní klub 2014). Radičkovovu knihu poznala hned v roce 1968 a zamilovala se do ní a přeložila, avšak prosadit vydání tohoto překladu se jí nepodařilo. K překladu L. Kroužilové je třeba říci, že je velice vtipný, čtivý a stylisticky blízký dětskému recipientovi. Překlad je z filologického i literárního hlediska bezvadný, působí moderně a obohacuje českou recepci různorodého a mnohovrstevnatého díla Jordana Radičkova, kterého lze považovat za bulharského klasika 20. století, překládaného do všech hlavních evropských jazyků.“*

Marcel Černý, Slovanský ústav Akademie věd ČR